

REPENSAR LA INSTITUCIÓ ESCOLAR I LES PRÀCTIQUES PEDAGÒGIQUES A LA CATALUNYA D'AVUI

Joan-Josep Llansana i González
Inspecció Educativa - Universitat de Barcelona

INTRODUCCIÓ

Quan vaig veure per primera vegada l'excel·lent pel·lícula de Bertrand Tavernier *Ça Commence Aujourd'hui*, una de les escenes que em va quedar enregistrada a la memòria mostrava un monòleg d'una mestra que es reconeixia confusa i un xic desbordada per tot allò que havia canviat en el dia a dia de la seva feina: l'actitud de l'alumnat, la relació amb les famílies... Com és ben sabut, els mecanismes de la nostra memòria estan estretament lligats a les nostres experiències quotidianes, a les nostres vivències. Segurament per això, recordo aquella escena: al llarg de la meua vida professional he sentit moltes vegades mestres, professors i professores que han manifestat el seu desconcert sobre el sentit i el significat que actualment té la seva feina d'una manera semblant a la mestra de la pel·lícula de Tavernier.

La preocupació per les funcions de la institució escolar en la nostra societat actual és sens dubte una preocupació, més o menys explícita, de bona part dels professionals de l'educació. Tinc la impressió, però, que s'està estenent també a altres sectors. Quan estic acabant d'escriure el text que servirà com a base de la meua conferència, s'ha presentat *l'Informe-Anuari: L'estat de l'educació a Catalunya 2006-2007*, estudi editat per la Fundació Jaume Bofill, el contingut del qual està tenint un ampli ressò mediàtic que podria contribuir a obrir un debat social més ampli sobre el sistema educatiu i el sistema escolar a la Catalunya del segle XXI. Des del meu punt de vista, obrir un debat ampli, en profunditat, serè i rigorós seria desitjable per donar una resposta més ajustada a les necessitats educatives dels nens i nenes i dels nois i noies del nostre país i,

ahora, ens situaria en uns paràmetres semblants als dels nostres conciutadans europeus (l'Estat francès, el Regne Unit... tenen o han tingut recentment debats semblants).

La finalitat d'aquesta exposició és presentar quin és l'estat de la qüestió en relació amb les funcions, els límits i les propostes de millora de la institució escolar a la Catalunya d'avui.

He estructurat l'exposició en dos apartats: el primer, considerablement més extens, en què intentaré presentar un seguit d'elements per a l'anàlisi de la institució escolar a la societat actual, i el segon, força breu, en què em centraré en algunes de les propostes de millora que s'han formulat en diferents estudis.

Pel que fa a la metodologia, he intentat construir la meua exposició com una reflexió sobre la pràctica. Dit d'una altra manera: a l'hora de seleccionar allò que vull explicar-vos, he escollit aquelles reflexions teòriques o aquelles aportacions d'estudis empírics que m'han estat útils en la meua vida professional per entendre millor la realitat escolar del nostre país i intervenir-hi educativament.

1. ELEMENTS PER A L'ANÀLISI DE LA INSTITUCIÓ ESCOLAR

1.1. ELEMENTS PER A LA COMPRESIÓ DEL CONTEXT SOCIAL

En general, hi ha un cert acord a pensar la institució escolar com un subsistema social. Sense entrar a debatre l'encert o no d'una visió sistemicocibernètica de la institució escolar, sembla prou evident que existeixen múltiples interaccions entre l'escola i la societat.

Els termes *societat postindustrial*, *societat de la informació*, *societat del coneixement*, *capitalisme informacional*, *postmodernitat* i un llarg etcètera han estat sovint utilitzats en els estudis que intenten caracteritzar la societat actual. Des del meu punt de vista, una de les aportacions més suggeridores és la del sociòleg polonès Zygmunt Bauman, professor de la Universitat de Leeds (Regne Unit), que ha caracteritzat la nostra societat com l'era de la *modernitat líquida*. El que exposaré tot seguit està basat en una conferència que Bauman va pronunciar a Barcelona l'any 2006, convidat per la Fundació Collserola, i que s'ha editat amb el nom *Els reptes de l'educació a la modernitat líquida*.¹

1. Zygmunt BAUMAN, *Els reptes de l'educació a la modernitat líquida*, Barcelona, Arcàdia, 2007.

Quins són per a aquest autor els aspectes que caracteritzen la nostra societat avui?

a) Una concepció fragmentària del temps: «En la “societat de consum” de la modernitat líquida, el temps no és cíclic ni lineal, com en altres societats conegudes de la història moderna o premoderna. És, al contrari, un temps “puntillista”, desintegrat en un cúmul de fragments diversos, cada un dels quals es redueix a un punt que cada vegada s’aproxima més a la idealització geomètrica de la manca de dimensions» (Bauman, 2006, p. 5-6). Aquesta concepció del temps comportarà que «[...] la modernitat líquida ofereixi una llibertat dins a un grau mai no vist, completament inconcebible en qualsevol altra societat que coneguem» (Bauman, 2006, p. 9) i que «[...] la “tirania del moment” que caracteritza la modernitat tardana, amb el precepte del *carpe diem*, ha substituït la “tirania de l’eternitat” premoderna i el lema del *memento mori*» (Bauman, 2006, p. 11). És evident que llibertat il·limitada i «tirania del moment» són dues característiques força incompatibles amb una visió tradicional de la institució escolar, que s’ha sustentat sobre els pilars del «límit-control» i de la motivació diferida («aprenem això per tal que en un futur...»).

b) Una concepció inestable de la identitat: «[...] la identitat ha patit la mateixa sort que altres empreses i ha viscut un procés idèntic de “puntillització”. Si abans era un “projecte vital” contemporani a la durada de la pròpia existència, avui dia s’ha transformat en un atribut del moment» (Bauman, 2006, p. 11). Aquesta identitat esmunyedissa, com l’anomena el mateix Bauman, comportarà el declivi dels valors d’esforç i de superació (dos dels valors que sovint més es troben a faltar i més es reivindiquen en els debats sobre l’educació escolar al nostre context social).² L’autor considera també que aquesta concepció pot suposar un fet sense precedents: somniar que ens evadim de nosaltres mateixos. Finalment, Bauman assenyala que «[...] és [...] la facilitat amb què abandonem les identitats individuals i els lligams entre els uns i els altres, allò que representa la substància de la llibertat individual en l’àmbit de la cultura contemporània» (Bauman, 2006, p. 19).

Aquesta concepció de la inestabilitat de la identitat i dels vincles socials com a element característic de la cultura contemporània de les nostres societats ha estat formulada també, en termes semblants però no idèntics, per un altre sociòleg, Richard Sennett, professor de la London School of Economics, en una

2. En aquest sentit, és interessant recordar que la reivindicació de l’esforç es convertí en un dels arguments recurrents que el Govern del PP va utilitzar per justificar la promulgació de la LOCE, fins al punt de tenir un paper fonamental en l’argumentari que consta al preàmbul d’aquesta llei orgànica.

magnífica obra sobre el que ell anomena el «nou capitalisme»:³ «¿Cómo puede un ser humano desarrollar un relato de identidad e historia vital en una sociedad compuesta de episodios y fragmentos? [...] el capitalismo del corto plazo amenaza con corroer su carácter, en especial aquellos aspectos del carácter que unen a los seres humanos entre sí y brindan a cada uno de ellos sensación de un yo sostenible» (Sennett, 2000, p. 48). Per a Sennett, aquesta necessitat de canvi no ens allibera, ans al contrari: genera noves estructures de poder i de control que ens allunyen encara més de les condicions d'alliberament.

c) Un «diluvi» d'informació que ens ofega i que ens porta a ser incapaços de separar allò que és important del soroll. En aquesta qüestió, les reflexions que Bauman planteja en relació amb la societat de la informació no són noves; són més conegudes i han estat analitzades en profunditat per altres autors. Penso, però, que podríem destacar-ne la tendència a mostrar una actitud indiferent envers el saber, el treball i la vida, que Bauman considera com una de les conseqüències importants d'aquest «diluvi». Si acceptem aquesta anàlisi, podem entendre potser millor el fet que existeixi un progressiu distanciament entre escola i societat.⁴

d) La necessitat d'una educació al llarg de tota la vida. «[...] en el món de la modernitat líquida, l'educació i l'aprenentatge, perquè donin fruit, han de ser continus i durar tota la vida. En cas contrari, no es pot concebre cap mena d'educació o d'aprenentatge, o totes dues coses alhora; la “formació” dels jocs o les personalitats és inimaginable de cap altra forma que no impliqui una “reformació” constant i sempre inacabada» (Bauman, 2006, p. 37). No cal dir que la necessitat de l'educació al llarg de la vida no és una aportació original de Bauman, sinó que és present en bona part dels estudis i assaigs que s'han publicat sobre educació.

Tanmateix, és interessant veure com l'autor justifica aquesta necessitat com a fruit de la construcció d'identitats inestables pròpia de la nostra societat actual i la vincula directament a la capacitat per prendre decisions. És indubtable que això qüestiona el monopoli de la institució escolar en el procés de construcció del ciutadà.

3. Richard SENNETT, *La corrosión del carácter: Las consecuencias personales del trabajo en el nuevo capitalismo*, Barcelona, Anagrama, 2000.

4. Una altra anàlisi interessant d'aquest distanciament, en el cas de l'Estat espanyol, el trobem a Álvaro MARCHESI, *Controversias en la educación española*, Madrid, Alianza, 2000.

1.2. ELEMENTS PER A LA COMPRESIÓ DE LA INSTITUCIÓ I DEL SISTEMA ESCOLAR A LA CATALUNYA D'AVUI

A començaments de la dècada dels setanta, Everett Reimer publicà el seu llibre *La escuela ha muerto: Alternativas en materia de educación*.⁵ En aquest afirmava: «[...] las escuelas de todas las naciones, de todos los tipos y de todos los niveles se caracterizan por reunir cuatro funciones sociales distintas: la de custodia, la de selección del papel social, la doctrinaria y la educativa, entendida esta última tal como se acostumbra a definirla en términos del desarrollo de habilidades y conocimientos. [...] Los conflictos entre estas funciones es lo que hace que las escuelas sean educativamente ineficaces. Y la combinación de estas funciones es también la que tiende a hacer de la escuela una institución total; hizo de ella una institución internacional; hace de ella un instrumento de control social tan eficaz» (Reimer, 1973, p. 29). La referència a l'obra de Reimer m'ha semblat útil per començar aquest subapartat, ja que penso que m'ajuda a situar on és el debat en relació amb la institució escolar: de les quatre funcions que Reimer li atribuïa, possiblement avui ningú no qüestionaria que segueix exercint la primera (la custòdia), però cada vegada es posa més en dubte que, en la nostra societat, sigui capaç d'assumir les altres tres.⁶ De fet, els treballs de Reimer (que juntament amb Ivan Illich és considerat un dels representants de les anomenades «teories de la desescolarització») es produïren en un context, la dècada dels setanta i començaments de la dècada dels vuitanta del segle XX, en què es començà a plantejar de manera oberta el concepte de crisi del sistema educatiu.⁷ Actualment, el debat sobre la crisi de l'educació en general i del siste-

5. Everett REIMER, *La escuela ha muerto: Alternativas en materia de educación*. Barcelona, Labor, 1973, col·l. «Punto Omega», núm. 261.

6. Per fonamentar aquesta afirmació, transcrivim, a tall d'exemple, dues citacions: «[...] Sin embargo, sólo una quinta parte de los puestos de trabajo en el mercado norteamericano requiere un título universitario, y el porcentaje de estos puestos de trabajo altamente cualificados sólo asciende muy lentamente» (SENNETT, 2000, p. 92).

«Als anys noranta, Europa descobreix el problema de la sobreeducació, referit principalment als excedents de diplomats i llicenciats universitaris. És llavors quan es va comprovar que, sent l'educació un potent instrument d'igualació social, no era la solució a tots els mals i que, com va assenyalar un expert del sistema educatiu suec: "l'educació fa més competent el pobre, però no elimina la pobresa"» (PRATS i RAVENTÓS, 2005, p. 227).

7. L'obra de Philip H. Coombs *La crisis mundial de la educación* (amb dues edicions, que corresponen als anys 1968 i 1984) acostuma a ser una referència ineludible. En la literatura sobre aquesta qüestió, igual que en molts dels discursos polítics, es tendeix a identificar «sistema escolar» amb «sistema educatiu». Considero que aquesta identificació és errònia i reduccionista, ja que el sistema escolar, com el mateix Coombs apunta, és un subsistema de l'educatiu.

ma escolar en particular segueix present al que podríem anomenar la nostra agenda pedagògica,⁸ si bé es desenvolupa dins d'uns paràmetres força allunyats dels plantejaments de Reimer i d'Illich.

A continuació intentaré presentar els reptes més importants de la institució escolar a la Catalunya d'avui a partir de dos estudis recents⁹ que constitueixen un bon reflex de com s'aborda el debat sobre la crisi del sistema escolar al nostre país, alhora que ens proposen un seguit d'elements de reflexió prou interessants.

D'acord amb aquests estudis, els principals reptes del sistema escolar a Europa, en general, i a Catalunya, en particular, serien els següents:

a) Millorar els mals rendiments en l'educació secundària obligatòria, base de la formació comuna de la ciutadania. Aquest mal rendiment està, a més, desigualment distribuït, la qual cosa contribueix a reproduir les divisions socials: «Les escoles públiques presenten taxes de repetició més altes (18,5 %) que les escoles privades (7,1 %), i aquestes diferències són més grans a Catalunya que a la resta de comunitats autònomes —amb l'única excepció de Canàries. Si bé aquestes diferències es poden atribuir a lògiques d'avaluació diferenciades, són conseqüència fonamentalment de la divisió social que existeix entre sectors. Les mateixes proves PISA indiquen que el sector públic dobla el percentatge d'alumnat amb insuficiència formativa que el sector privat. Des d'una perspectiva comparada a escala estatal, Catalunya presenta una taxa de graduació comparativament baixa, 6 punts percentuals per sota de la mitjana espanyola (75,3 %)» (Albaigés i Ferrer, 2007, p. 11-12).

b) Posar en relació el sistema escolar i el sistema productiu: «A la UE-25 no és possible que els sistemes educatius es desentenguin dels sistemes productius; és a dir, avui a Europa és inútil i absurd aïllar l'educació del mercat de treball, qüestió singularment important en països com ara Espanya i Portugal, els sistemes educatius dels quals han patit tradicionalment les desconexions i els allunyaments de l'àmbit laboral. Això no obstant, caldria reflexionar a fons sobre els riscos que comporta sotmetre i relegar l'educació al mercat laboral»

8. «D'aquesta manera, a Europa, a més del descontentament generalitzat per les tensions que es pateixen en els sistemes amb pitjors rendiments, es manté l'antic debat derivat de les disfuncions entre necessitats i respostes del sistema educatiu, que incita a qüestionar de manera contínua el sistema en el seu conjunt, incloent-hi objectius, continguts, recursos, mètodes, etc. Per tant, es pot continuar defensant l'existència d'una crisi educativa, que, en una societat canviant, hi ha qui considera que es tracta d'una crisi estructural» (PRATS i RAVENTÓS, 2005, p. 227-228).

9. Joaquim PRATS i Francesc RAVENTÓS (coord.), *Els sistemes educatius europeus: ¿Crisi o transformació?*, Barcelona, Fundació La Caixa. Obra Social, 2005, col·l. «Estudis Socials», núm. 18; Bernat Albaigés i Ferran Ferrer (coord.), *Informe-Anuari: L'Estat de l'educació a Catalunya 2006-2007*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 2007.

(Prats i Raventós, 2005, p. 16). Dues observacions sobre aquesta qüestió: en primer lloc, aquest repte no s'ha d'entendre només pel que fa als centres de formació professional específica, sinó que l'afirmació va dirigida als centres docents de totes les etapes, i en segon i darrer lloc, és evident que posar en relació sistema escolar i sistema productiu, com apunten Prats i Raventós, té perills. Per aquest motiu, cal tenir especial cura en la selecció dels mecanismes que han de canalitzar aquesta relació, de manera que no se sotmetin encara més els objectius de l'educació escolar a les necessitats del mercat.¹⁰

c) Incorporar al món escolar els nous avenços per a la transmissió de la informació i del coneixement així com l'aparició de noves formes de cultura i sociabilitat. Certament, podríem afirmar que la gran majoria dels centres escolars de Catalunya han fet un esforç important durant els darrers anys per incorporar l'ús de les TIC (tecnologies de la informació i del coneixement) en la seva pràctica quotidiana. Tanmateix, els experts sobre aquest tema consideren que encara s'ha de fer un pas endavant i passar de les TIC a les TAC (tecnologies de l'aprenentatge i el coneixement). Dit d'una altra manera, hem d'integrar plenament les tecnologies de la informació i del coneixement en els processos d'ensenyament-aprenentatge. Més complex resulta encara el tema de la incorporació al món escolar de les noves formes de cultura i sociabilitat, ja que, com vèiem al subapartat anterior, algunes d'elles (fragmentació del temps, individualització, contingència de la identitat, etc.) entren en contradicció flagrant amb allò que podríem anomenar el «nucli dur» de la institució escolar (temps cíclic, abordatge col·lectiu de la persona, recerca d'una identitat estable, etc.).

d) Assumir els problemes que genera la incorporació massiva a les escoles de població immigrant d'arribada més o menys recent a Catalunya: «En aquest mateix període [es refereix al 1998-2006], el pes de l'alumnat estranger ha passat de l'1,9 % inicial al 12,3 % actual» (Albaigés i Ferrer, 2007, p. 8). L'impacte de la incorporació massiva a la institució escolar de població immigrant genera problemes diversos d'ordre cultural: aparició en el si de l'escola de tradicions culturals no conegudes, dificultats en la interiorització de determinats hàbits i rutines escolars per part de la població d'origen immigrant, manifestacions de tipus racista o xenòfob... Però també d'ordre social: «[...] a la majoria de països hi ha una relació fàcilment detectable entre, d'una banda, la condició sociocultural dels estudiants i, de l'altra, l'esperança de vida dins del sistema. També la posició social té relació amb els nivells d'èxit en els resultats educatius i amb el

10. Sobre la relació escola-mercat és interessant el text: Christian LAVAL, *Per què l'escola no és una empresa?*, Barcelona, UOC: Fundació Jaume Bofill, 2005. (Edició digital a <http://www.uoc.edu/dt/cat/laval0505.pdf>)

tipus de titulació que s'aconsegueix. Si això passa a nivell general, es manifesta d'una manera molt més evident amb els estudiants fills de població immigrant de primera i segona generació» (Prats i Raventós, 2005, p. 230). Aquesta darre-ra citació posa en evidència també que, sovint, la incorporació massiva de població d'origen immigrant als centres ha fet veure i ha accentuat problemes de la institució escolar que ja existien, més que no pas generar-ne de nous.

e) Renovar el «contracte» família-escola: «Cal un nou contracte entre escola i família, atès que la família ha canviat de composició i han canviat els vincles, mentre que l'escola continua sent força semblant, almenys en allò que és essencial» (Prats i Raventós, 2005, p. 20). En una línia molt semblant, Álvaro Marchesi ja advertia ara fa set anys que les famílies demanaven cada vegada més educació però que també delegaven cada vegada més l'acció educativa en l'escola i que, fins i tot, actuaven de manera oposada a la llar. En general, Marchesi considerava que la nostra societat era exigent amb l'educació, però poc compromesa amb la pràctica educativa (Marchesi, 2000, p. 232-236). Per aquesta raó, és imprescindible reformular i redistribuir els àmbits educatius que s'assumiran a la institució familiar i a la institució escolar.

f) Reposicionar-se enfront de la pèrdua del «monopoli educatiu». Com veïem al subapartat anterior, la configuració de noves necessitats socials fa imprescindible que ens plantejem l'educació com un procés continu que s'estén al llarg de tot el cicle vital. Ensenms, les institucions que tradicionalment havien assumit determinades funcions educatives (sobretot, família i escola) han de replantejar-se les seves funcions i objectius i han de compartir-los amb altres institucions educatives que cada vegada tenen un paper més actiu en la dinàmica social (entitats de lleure, esportives, culturals...). Al Principat hi ha un fenomen que fa visible de manera clara aquesta necessitat de redefinir allò que és propi de la institució escolar: l'aparició i extensió dels plans educatius d'entorn (PÉE), que parteixen de la convicció que l'escola no pot assumir tota sola les necessitats educatives que genera la societat actual i emfasitzen la necessitat del treball en xarxa dels diferents agents educatius i de les institucions socials per tal d'assumir-les.

g) Recuperar la motivació i la implicació del professorat. La citació que transcriu a continuació resumeix prou bé quin és l'estat de la qüestió: «La preparació, actuació i implicació del professorat és un dels factors clau per al bon funcionament d'un sistema educatiu. [...] La progressiva pèrdua d'autoritat i prestigi social, la complexitat de la tasca d'ensenyar, les dificultats més grans per mantenir controlades les classes, sobretot en determinats cursos de l'educació secundària obligatòria, la insuficient ajuda externa que té el professorat per enfrontar-se amb la pressió, la inhibició de les famílies en certs contextos educatius, etc. fan de la docència una opció cada vegada menys atractiva» (Prats i Raventós, 2005, p. 233).

Certament, podríem allargar encara més aquesta enumeració, però els set reptes que acabo de presentar semblen suficients per orientar la reflexió i el debat sobre el paper que ha de desenvolupar la institució escolar a la Catalunya actual.

Passem, doncs, sense més dilacions, a la segona part d'aquesta exposició.

2. PROPOSTES DE MILLORA

Si pel que fa a l'anàlisi he pogut consultar diverses fonts, per contra, és molt difícil trobar estudis de caràcter propositiu. La major part d'estudis solen tenir com a finalitat informar, analitzar, criticar, comparar, etc., però difícilment gosen articular propostes concretes fruit d'un procés d'anàlisi i valoració de la realitat. En honor a la veritat, però, s'ha de reconèixer que un dels dos treballs als quals he fet referència a l'apartat anterior, concretament el que han coordinat Bernat Albaigés i Ferran Ferrer i que ha editat la Fundació Jaume Bofill, sí que s'endinsa en el terreny de les propostes. Utilitzaré com a eix vertebrador d'aquest apartat, doncs, les catorze propostes per a la millora del sistema escolar que recull aquest informe, per ser coherent amb el fil argumental que he intentat seguir fins ara.

Aquestes propostes són les següents:

1. Accelerar el desplegament del Pacte Nacional per a l'Educació més enllà de la sisena hora, traslladant a la població en general i a la comunitat educativa en particular la necessitat de donar prioritat a l'educació i de tenir consensos fonamentals entorn d'aquesta temàtica.

2. Promocionar el valor de l'excel·lència i de l'equitat en educació entre la comunitat educativa i la societat en general.

3. Augmentar les mesures de reforç de l'aprenentatge de les matèries instrumentals, de manera molt especial, entre la població escolar amb més dificultats.

4. Incrementar les mesures de suport dels alumnes amb dificultats a l'escola i a l'institut.

5. Impulsar l'educació d'adults, no només entesa des de la perspectiva de l'educació de base sinó també com a formació contínua en el mercat laboral i com a formació personal per ampliar el bagatge cultural propi.

6. Millorar la qualificació de l'ocupació i combatre la precarietat des de l'Administració pública i des del sector empresarial.

7. Impulsar un gran acord entre sector públic i sector privat sostingut amb fons públics per respectar els principis d'equitat i de llibertat d'elecció de centres.

8. Potenciar la imatge del Servei Públic en Educació.

9. Augmentar molt significativament la inversió pública en educació, de manera sostinguda en els propers anys, prioritzant les etapes i els elements del sistema educatiu que més ho necessiten. En concret: les etapes infantil, secundària, superior i d'adults, els contractes programa, la formació del professorat i l'avaluació de professors, de centres i del conjunt del sistema educatiu.

10. Millorar la formació inicial del professorat i el procés d'accés al lloc de treball.

11. Millorar la formació permanent del professorat i canviar el model actual.

12. Incrementar l'autonomia de centres escolars públics, tant en els aspectes pedagògics i organitzatius com pel que fa a la contractació del professorat. Aquesta mesura ha d'anar acompanyada d'una clara i real professionalització dels equips directius (molt especialment del director o directora) per gestionar adequadament aquesta autonomia escolar.

13. Reforçar una cultura d'avaluació del sistema educatiu transparent, rigorosa, independent i al servei de la societat.

14. Impulsar la millora de la recerca educativa promovent, tanmateix, la seva valoració tant entre la comunitat educativa com entre la població en general (Albajés i Ferrer, 2007, p. 25).

La major part d'aquestes propostes es plantegen en termes de requeriment als òrgans directius del sistema escolar per tal que abordin reformes estructurals (millor finançament, ple desenvolupament del Pacte Nacional per a l'Educació...) que se suposa que faran possible una millora de la resposta educativa de la institució escolar. Tanmateix, des del meu punt de vista, la gran majoria de propostes no qüestionen el sentit i les funcions que la institució escolar ha de tenir en la nostra societat i, en aquest sentit, no acaben de donar resposta als reptes que enumeràvem a l'apartat anterior.

A tall d'exemple, les propostes 3 i 4, que fan referència a la necessitat d'oferir suports per a l'alumnat que manifesta més dificultats en la seva trajectòria acadèmica, són una resposta parcial als reptes de la millora del rendiment, especialment a l'ensenyament secundari obligatori, o a la incorporació massiva d'alumnat de famílies immigrants al sistema escolar. En la mateixa línia, la millora de la formació inicial i permanent del professorat i de les vies d'accés a la funció docent són també respostes parcials als reptes de manca de motivació i d'impliació dels docents.

Crec que donar resposta als reptes del sistema escolar en la nostra societat implica necessàriament formular propostes que abordin sense complexos quines han de ser les funcions que la institució escolar ha de tenir avui i quina ha de ser

la seva articulació amb els àmbits educatius no formals (família, institucions d'educació del lleure...) i informals (mitjans de comunicació social). Creure que la institució escolar, amb una més gran injecció de recursos econòmics, materials i formals, podrà seguir exercint les mateixes funcions que fa cinquanta anys només pot ser fruit de la ingenuïtat o de la voluntat de manipulació. En una societat que viu en la immediatesa, en què la identitat és quelcom provisional (qüestió que, possiblement, està directament relacionada amb la percepció que augmenten les malalties mentals), en què l'èxit social s'interpreta en termes de capacitat per consumir, l'escola no pot intervenir educativament com ho feia anys enrere.

3. A TALL DE CONCLUSIÓ

Encara que pugui semblar contradictori amb el que acabo de dir, penso que les propostes de millora del nostre sistema escolar s'han de buscar en el que podríem anomenar «respostes clàssiques de la pedagogia»: facilitar que els centres construeixin sistemes d'intervenció propis, pedagògicament fonamentats; situar els nens i les nenes, els nois i les noies, com a protagonistes de l'acció educativa; optar per un enfocament humanístic que contribueixi a la construcció d'una ciutadania crítica; aconseguir que els centres treballin en col·laboració amb el seu entorn (que la mirada educativa salti el mur de l'escola)... haurien de ser els principis que informessin les noves propostes per repensar el sentit i les funcions de l'escola avui. Hauríem de ser capaços de restablir els ponts amb la tradició renovadora del primer terç del segle XX a fi de construir una segona renovació de l'escola.

I en aquesta contesa ens hi juguem molt ja que com diu Zygmunt Bauman: «No solament cal renovar a cada instant, i al llarg de tota la vida, les habilitats tècniques i l'educació centrada en el treball; cal fer el mateix, i encara amb més urgència, amb l'educació per crear ciutadans.»

